Мережа закладів вищої освіти України в контексті фундаментальних цінностей ЄПВО: стан і перспективи в умовах воєнного стану та євроінтеграції

Володимир ЛУГОВИЙ, HERE

Жаннета ТАЛАНОВА

Вебінар

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЄПВО: ІНКЛЮЗІЯ ТА РІЗНОМАНІТТЯ, ВПЛИВИ ДЕМОГРАФІЧНИХ ЗМІН

Кластерний захід з інклюзії та різноманіття, участі в демократичному житті, спільних цінностей і громадянській активності — пріоритети Програми Еразмус+ та цінності ЄПВО

Спільний захід НЕО в Україні, МОН України, ІВО НАПНУ, НАНУ

28 жовтня 2026 р.

НАПН України

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

National Office Erasmus+UA

Funded by the European Union

Цінності
(розуміння)

Цінності – принципи і пріоритети діяльності

Фундаментальні цінності ЄПВО *(ієрархічно-підпорядковане подання)*

- 6 фундаментальних цінностей, які ***однаково важливі*** *(Тиранське комюніке)*, але які можна розглядати як ***взаємо***залежні та ***різно***важливі, тоді їх перелік структурується так:

1) Академічна свобода /Academic Freedom
2) Академічна доброчесність /Academic Integrity
3) Інституційна автономія /Institutional Autonomy
4) Участь студентів і персоналу в управлінні (врядуванні) вищою освітою /Student and Staff Participation in Higher Education Governance
5) Відповідальність держави (суспільства) за вищу освіту /Public Responsibility for Higher Education
6) Відповідальність вищої освіти перед суспільством /Public Responsibility of Higher Education

Фундаментальні цінності ЄПВО *(ієрархічно-підпорядковане подання)*

1) Академічна свобода – головна цінність.

Адже вища освіта – це інтегрований перетин освіти і досліджень / творчості.

Тобто академічна свобода іманентно ***затребувана сутністю вищої освіти.***

Фундаментальні цінності ЄПВО
(ієрархічно-підпорядковане подання)

2) Інституційна автономія

Слугує ***забезпеченню*** академічної свободи.

Академічна свобода проблематична без інституційної автономії.

У свою чергу, інституційна автономія потребує потужного ***інституційного потенціалу***, самодостатності закладу:

- ✓фінансової & матеріально-технічної
- ✓ кадрової
- ✓ академічної
- ✓ організаційно-правової

Фундаментальні цінності ЄПВО і ПАПВО *(ієрархічно-підпорядковане подання)*

- Роль і взаємозв'язок ***1) академічної свободи*** та ***2) інституційної автономії*** як основних принципів *(core principles)* вищої освіти розкрито ЄПВО та ще у 2013 р. Асоціацією американських університетів (ААУ).

Академічна свобода та ***інституційна автономія*** університетів у США захищені Верховним Судом на рівні основних прав людини.

Водночас ці цінності/принципи адресовані (ААУ) насамперед ***передовим університетам***, адже їх реалізація малоймовірна у малоспроможних ЗВО.

Фундаментальні цінності ЄПВО і українська мережа ЗВО

- Вищезазначене свідчить про детермінацію цінностями необхідності ***оптимізації мережі ЗВО*** з метою посилення їх інституційного потенціалу, насамперед шляхом укрупнення, концентрації ресурсів, особливо в умовах воєнного стану, надзвичайних ситуацій та криз – демографічної, інфраструктурної, фінансово-економічної

Фундаментальні цінності ЄПВО *(ієрархічно-підпорядковане подання)*

3) Участь студентів і персоналу в управлінні вищою освітою

Ця цінність характеризує інклюзивне (розподілене, спільне) врядування в закладі вищої освіти як ***запоруку обох цінностей***: і інституційної автономії, і академічної свободи.

Отже, оптимізація мережі ЗВО різними шляхами має відбуватися прозоро, з прогнозованими перспективами та перевагами і за зрозумілими кількісними та якісними критеріями із залученням освітянської спільноти закладів вищої освіти

Фундаментальні цінності ЄПВО
(ієрархічно-підпорядковане подання)

4) Академічна доброчесність

У широкому розумінні ця цінність символізує ***персональну відповідальність*** кожного члена колективу ЗВО за сумлінне виконання своїх обов'язків, за підтримання відповідальної корпоративної культури закладу та за якість вищої освіти в умовах *1) академічної свободи, 2) інституційної автономії* та *3) участі студентів і персоналу в управлінні вищою освітою*

Фундаментальні цінності ЄПВО *(ієрархічно-підпорядковане подання)*

5) Відповідальність держави (суспільства) за вищу освіту

Ця цінність

- зумовлює необхідність державної (суспільної) ***підтримки*** для забезпечення ***якісної вищої освіти***, зокрема:
  - *законодавчої*
  - *політико-правової*
  - *належної фінансової, матеріальної*
- означає необхідність ***критичного ставлення суспільства*** до кожного ЗВО і сфери вищої освіти в цілому в контексті забезпечення та вдосконалення якості та відповідної оптимізації мережі ЗВО різними шляхами, зокрема елімінації неспроможних закладів із суспільної практики.

Це потребує впровадження в практику:

- необхідної і достатньої системи ***механізмів оцінювання якості*** / досконалості / конкурентоспроможності ЗВО
- ***кількісної і якісної оптимізації*** мережі ЗВО за визначеними критеріями, правилами та процедурами

Фундаментальні цінності ЄПВО *(ієрархічно-підпорядковане подання)*

6) Відповідальність вищої освіти перед суспільством

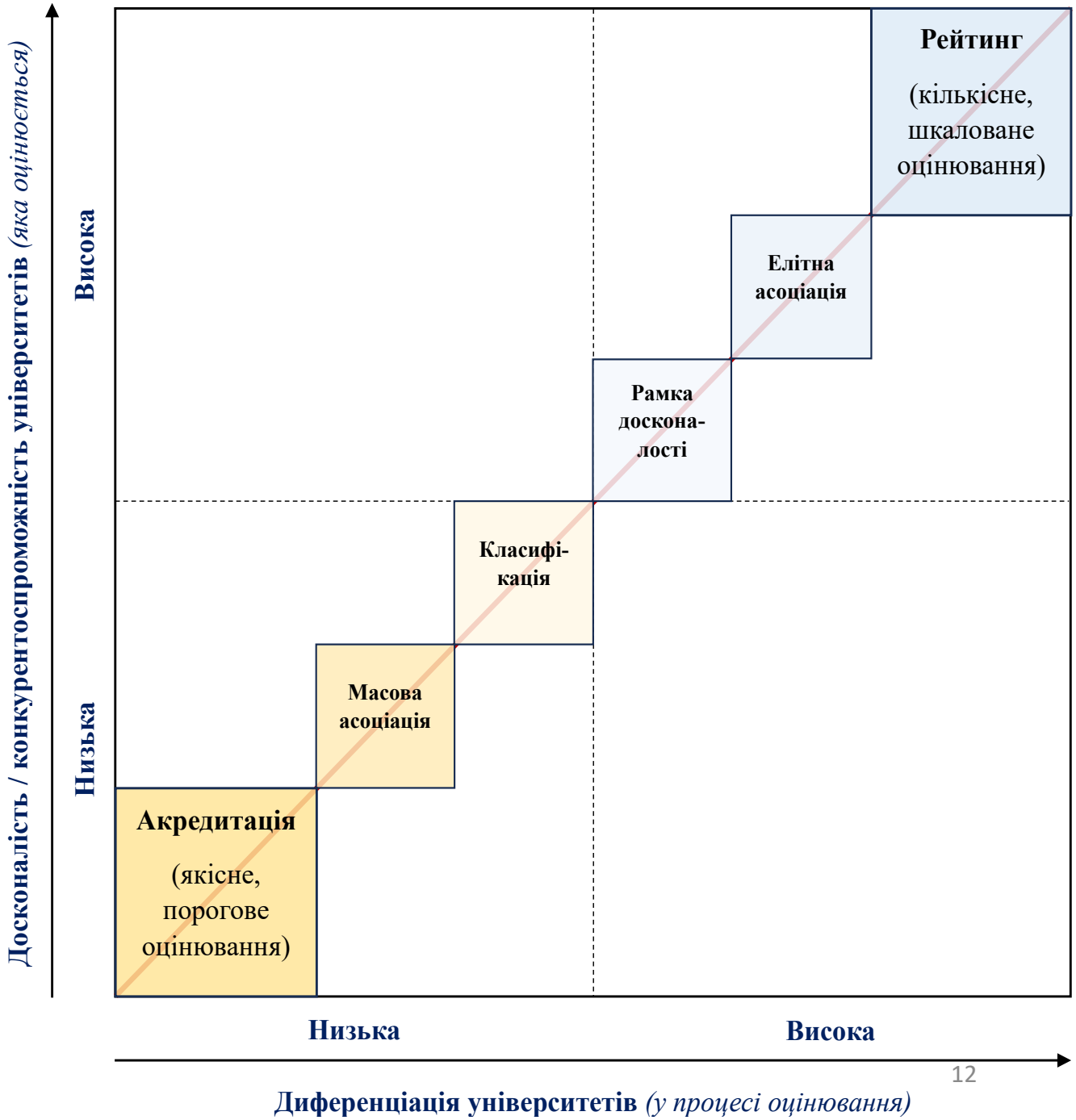
- Спільнота вищої освіти та кожного закладу має забезпечити, щоб фундаментальні цінності вищої освіти поважалися, розвивалися та втілювалися в життя; має виявляти, аналізувати та осмислювати проблеми та виклики, з якими стикається суспільство загалом та окремі його групи; має брати експертну участь у розробленні рішень для подолання проблем і викликів відповідно до стандартів і цінностей вищої освіти
- Подолання масштабних викликів, що постають перед сучасними суспільствами, зокрема тих, що стосуються Цілей сталого розвитку, виживання нашої планети, питань війни й миру, демократії та співіснування, неможливе без вагомого внеску спільноти вищої освіти
- Цей внесок має здійснюватися через якісні наукові дослідження, вищу освіту, взаємодію із суспільством як третю місію, а також через інновації й трансфер технологій

Це потребує впровадження в практику:

- ***механізмів самооцінювання якості*** / досконалості / конкурентоспроможності ЗВО

- урахування самооцінювання ЗВО в процесі ***оптимізації мережі ЗВО***

Система необхідних і достатніх механізмів оцінювання якості / досконалості / конкуренто-спроможності ЗВО

Кількісна та якісна оптимізація мережі ЗВО

У процесі оптимізації мережі ЗВО має бути здійснено:

1. Визначення кількісних та якісних критеріїв оптимізації, прозорих та зрозумілих правил і процедур (сценаріїв).

2. Скорочення загальної кількості ЗВО (зараз в Україні понад 300 ЗВО, що забагато, як з урахуванням суспільних можливостей (фінансових, матеріальних, демографічних), так і в порівнянні з розвиненими країнами) та, передусім, їх позабазових структурних підрозділів.

3. ЗВО мають бути класифіковані, насамперед з огляду на їх конкурентоспроможність, що впливатиме на їх типи (дослідницькі, прикладні/навчальні) та фінансування.

- 4. Як і в країнах, що демонструють прогрес у розвитку вищої освіти, доцільно виокремити невелику групу провідних університетів для їх цілеспрямованого перетворення на університети світового класу на основі цільової програми державної підтримки (особливо враховуючи заплановану зміну статусу України в Програмі ЄС Еразмус+)

Упровадження цінностей та оптимізація мережі ЗВО для перемоги у війні і повоєнного відновлення

Двоєдиний процес упровадження фундаментальних цінностей ЄПВО і оптимізація української мережі ЗВО мають здійснюватися невідкладно під час війни для її достойного завершення і повоєнного відновлення

Ізраїль (у стані війни):

ARWU 2026 (Шанхайський рейтинг): **2 – топ-100, 5** – топ-500, **7** – топ-1000.

Україна (у стані війни):

ARWU 2026: – 0.

Актуальна національна проблема для України – формування і підтримка **університетів світового класу**, зокрема як носіїв європейських цінностей і чинника успішного протистояння російській агресії.

Корисні джерела

- Lugovyi V., Slyusarenko O., Talanova Zh. (2025). **Generative Functionality of Fundamental Values of the EHEA**: Implementation for University Development. *European Integration of Ukraine' Higher Education in the context of Bologna Process. Bologna Process Principles and Tools. EHEA Values: Conference Proceedings. XIV International conference (6-7 November 2025) / Compilers: V. Lugovyi, Zh. Talanova, O. Vorobyova.* Kyiv: Institute of Higher Education of the NAESU, NEO – Ukraine, 2025. 170 p. P. 38-42. URL: https://ihed.org.ua/publications/; https://erasmusplus.org.ua/library/
- **Tirana EHEA Ministerial Conference 29-30 May 2024**. (2024). https://ehea2024tirane.al/
- Луговий В.І., Таланова Ж.В. **Тенденції становлення та розвитку врядування у вищій освіті** / *Автономія та врядування у вищій освіті: монографія* / О.П. Воробйова та ін.; за ред. В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. К.: Ін-т вищої освіти НАПН України, 2015. 192 с. С. 29–65. https://ihed.org.ua/publications/
- **Association of American Universities**. April 2013. http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED555641.pdf
- Луговий, В. І., Слюсаренко, О. М., & Таланова, Ж. В. (2026). **Вимірювання конкурентоспроможності університетів**: методологічні аспекти. *Science and Science of Science*, 3 (133), 89–107. https://doi.org/10.15407/sofs2026.03.089
- **Мережа державних закладів вищої освіти України**: аналіз ефективності та конкурентоспроможності : *препринт* (аналітичні матеріали) / В. Кремень, В. Луговий, П. Саух, О. Слюсаренко, Ж. Таланова; за ред. В. Кременя. Київ: НАПН України, 2024. 68 с. https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-2024
- Калашнікова, С., & Оржель, О. (2022). **Оптимізація мережі закладів вищої освіти: теоретичні особливості та практичні рекомендації**. International Scientific Journal of Universities and Leadership, (13), 89–129. https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-89-129
- **Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки**: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text

Дякуємо за увагу!

Працюємо на перемогу!

Працюємо на євроінтеграцію України як сильної конкурентоспроможної держави!